

Fjárlaganefnd
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
Reykjavík

Reykjavík, 12.10.2022

Efni: Umsögn Staðlaráðs Íslands um frumvarp til fjárlaga 2023

Með umsögn þessari leggur Staðlaráð Íslands ríka áherslu á inngríp fjárlaganefndar til að forða yfirvofandi vanefndum íslenska ríkisins á EES samningnum og þannig forða því að hinn óháði vettvangur Staðlaráðs Íslands, sem íslenska ríkið hagnast verulega á og er grundvöllur samkeppnishæfni í íslensku atvinnulífi, verði eyðilagður.

Til ársins 2011 var í gildi samkomulag um að atvinnulífið greiddi fyrir staðlastarf með því að Staðlaráð fengi rekstrarfjármuni sem nema 0,007% hlutdeild í gjaldstofni tryggingagjalds. Frá árinu 2012 hefur ríkið árlega haldið eftir 29-47% af þeirri fjárhæð og uppsafnað tap ráðsins vegna einhliða ákvarðana ríkisins um riftun fyrra samkomulags nemur nú 420 milljónum. Í ár vantaði 51 milljón upp á 70 milljón króna tekjur af þjónustusamningnum til að ríkið stæði við fyrri skuldbindingar um fjármögnun. Engin ríkisstofnun eða aðili sem tryggir jafn mikilvæga samfélagslega grunninnviði og Staðlaráð Íslands hefur tekið á sig viðlíka niðurskurð í jafn langan tíma. Það hefur í för með sér óafturkræft og ómetanlegt tjón.

Staðlar eru ekkert grín. Þeir eru í fjölda tilvika inntak lagalegra krafna, skv. ákvörðun Alþingis og innihalda grjótharða grunninnviði sem tryggja gangverk mikilvægra kerfa, tryggja neytendavernd, tryggja öryggi fólks, vernda líf þess og heilsu, tryggja samvirkni ýmissa hluta, stafræna innviði, fjarskipti og stafræna þjónustu. Á grunni þeirra erum við Íslendingar hluti af stærri heild þar sem við lútum sömu þekktu og viðurkenndu viðmiðum og aðrar þjóðir. Viðfang staðla er allt frá virkni borðlampa og upp í öryggi öndunarvéla. Öryggi mannvirkja, lyfta, gastækja og ýmissa neytendavara er líka viðfang staðla sem og áhættustjórnun, gæðastjórnun, stjórnun upplýsingaöryggis og eignastjórnun. Jafnvel þó þeir kunni að vera framandi viðfangsefni fyrir einhverja, vildum við ekki vera án þeirra einn einasta dag því þannig væri lífið hættulegra, dýrara og flóknara. En á því kann að verða breyting innan tíðar hér á landi þar sem viðræður Staðlaráðs Íslands við viðskiptaráðuneytið, um eðlilega fjármögnun, hafa ekki skilað árangri. Í svarbréfi ráðuneytisins er hins vegar vísað til ábyrgðar Alþingis á fjárveitingum til Staðlaráðs. Þess vegna er fjárlaganefnd nú upplýst um ábyrgð sína á fjármögnun þeirra grunninnviða sem í stöðlun og starfsemi Staðlaráðs felast.

Hér á eftir verður gerð grein fyrir tilgangi með rekstri Staðlaráðs, lögbundnum og samningsbundnum kröfum til ráðsins og farið verður yfir vanefndir ríkisins í níu stafliðum, kostnaðarmat lögbundinna verkefna sem ráðuneytið hefur hundsáð svo árum skiptir, skorti á árangri ráðuneytisins við að leysa langvarandi vanda ráðsins og það hvernig ríkið hagnast á því að atvinnulífið kostar í reynd stóran hluta staðlagerðar. Hér verður einnig farið yfir það hvernig Staðlaráð hefur, þrátt fyrir allt, tekið á sig nýjar og kostnaðarsamar kröfur, bætt árangur og ánægju viðskiptavina, hvernig starfsmenn hafa lagt á sig ómælda vinnu án þess að njóta hennar í launum og að lengra verður ekki gengið í niðurskurði eða samdrætti án afleiðinga. Að óbreyttu verða viðskiptatækifæri íslenskra fyrirtækja eyðilögð, neytendavernd og kröfur um þolhönnun mannvirkja rústuð og möguleikum á sammæltum og samstilltum aðgerðum til að leysa flókin úrlausnarefni eins og stafræna þróun og loftslagsmál útrýmt.

Tilgangur með rekstri Staðlaráðs Íslands er;

- að uppfylla EES samninginn um staðfestingu, birtingu og notkun Evrópustaðla sem krafna, viðmiða og tæknilegra útfærslna í löggjöf sem innleidd er hérlendis til að tryggja öryggi, umhverfis- og neytendavernd m.a. með tilvísun til rúmlega 4.000 samhæfðra staðla í innleiddum vöruútlitum ESB og til að íslenskar vörur eigi hindrunarlausan aðgang að samhæfðum innri markaði ESB
- að tryggja samkeppnishæfni Íslands og nota staðla sem hluta af viðskiptum skv. grundvallarreglum WTO
- að tryggja sértækar og tæknilegar kröfur íslenskra laga sbr. ríflega 200 tilvísanir til staðla og stöðlunarskjala í Byggingarreglugerð sem bæði vísa til evrópustaðla og séríslenskra sem skrifaðir hafa verið beinlínis fyrir íslenskar aðstæður, s.s. vegna jarðskjálfta-, vind- og snjóálags.
- að tryggja farveg fyrir sammæltu sérfræðipækningu inn í kröfur laga og samfélagið
- að treysta kröfur laga með tilvísun til sérhæfðra krafna um virkni og gerð ýmissa hluta
- að bæta hlítni við lög og reglur því grunnkröfur laga eru gjarnan útfærðar með stöðlum
- að stuðla að betri árangri, m.a. á sviði umhverfismála, snjalllausna, netöryggis, samvirkni kerfa og stafrænnar þróunar því staðlar skapa sameiginlegan og sammæltan grundvöll að árangri
- að tryggja farveg fyrir nýsköpun því ný þjónusta og nýjar vörur byggja á kröfum staðla um grunnvirkni og gerð
- að veita stjórnvöldum ódýr, viðurkennd verkfæri til að styðja við áform og markmið því staðlar eru leið til að mæla árangur, segja til um kröfur og geta innihaldið útfærslu á áformum stjórnvalda
- að eiga farveg fyrir íslenska viðskiptahagsmunum inn á alþjóðamarkaði og til að eiga sæti við fjölbjóðleg borð þar sem ákvarðanir eru teknar um viðmið einstakra atvinnugreina vegna nýrra tækifæra
- að vera farvegur fyrir nýjar hugmyndir, nýjar vörur og ný viðskiptatækifæri sem uppfylla sammælt og þekkt viðmið um virkni og öryggi
- að vera óháður vettvangur stjórnvalda, almennings, einkafyrirtækja, hagsmunasamtaka og fræða- og rannsóknasamfélagsins að sammælast um lausnir við áskorunum

Aðild að Staðlaráði eiga nú tæplega 100 fyrirtæki, ríkisstofnanir og hagsmunasamtök. Þeirra á meðal eru Samtök atvinnulífsins, Samtök iðnaðarins, Verkfræðingafélag Íslands, ýmis ráðuneyti, Neytendasamtökin, Verkís, Össur, Marel, Faggildingarsvið hugverkastofu, Landspítalinn, orkufyrirtæki, fjarskiptafyrirtæki, álframleiðendur, fyrirtæki sem starfa á sviði umhverfismála, fjármálastofnanir, Reykjavíkurborg og ýmsar ríkisstofnanir eins og HMS, Vinnueftirlitið, Skipulagsstofnun, Ríkiskaup, Framkvæmdasýsla Ríkisins, Vegagerðin o.fl.

Kröfur til Staðlaráðs Íslands er að finna í formlegu regluverki:

- Lögum um staðla og Staðlaráð Íslands nr. 36/2003.
- Reglugerð 798/2014 um evrópska stöðlun skv. EES samningi (innleiðing á (EU) 1025/2012)
- Samþykktum Staðlaráðs, staðfestum af ráðherra
- Þjónustusamningi við ANR (nú MVF)
- Aðildarkröfum CEN og CENELEC – Guide 20 og 22
- Aðildarkröfum ISO og IEC

Auk hins formlega regluverks ráðast kröfur til Staðlaráðs af:

- væntingum og þörfum hagaðila því staðlar eru ekki eyland og verða ekki til úr engu
- Kröfum hagaðila (bæði ríkis og einkaaðila) til reksturs fagstaðlaráða sem skrifa staðla um kröfur til mannvirkja, frágangs á rafmagni og kröfur til stafrænna innviða svo eitthvað sé nefnt
- Breytingum og þróun í staðlastarfi innanlands og erlendis vegna nýrra áskorana t.d. á sviði loftslagsmála, samfélagsöryggis, stafrænnar þróunar o.fl.

Staðlar eru órjúfanlegur hluti af grunninnviðum í landinu og hluti af innleiddu regluverki ESB

Stöðlun hefur verið starfrækt á Íslandi í áratugi. Stöðlun var upphaflega á verkefnasviði lðnaðarmálastofnunar Íslands, þá lðntæknistofnunar en Staðlaráð Íslands var stofnað 1993. Stöðlun hefur því verið hluti af grunninnviðum Íslands um áratuga skeið.

Lögbundin verkefni þjónustusamnings varða eingöngu skuldbindingar ríkisins við EES samninginn. Þau verkefni eru:

- Að staðfesta evrópska staðla sem íslenska
- Að eiga aðild að CEN, CENELEC, ISO og IEC með tilheyrandi kröfum um virka þátttöku og rekstur á vottuðu gæðastjórnunarkerfi
- Að halda Staðlaskrá og gera staðla aðgengilega
- Að hafa umsjón með staðlagerð á Íslandi
- Að vera fulltrúi Íslands á erlendum vettvangi á sviði stöðlunar
- Að greiða fyrir því að stöðlum verði beitt í íslenskri stjórnsýslu og hjá einkaaðilum
- Að stuðla að því að erlendir staðlar sem gagnast íslensku atvinnulífi verði staðfestir sem íslenskir staðlar
- Að starfrækja miðstöð stöðlunarstarfs héraendis þar sem stofnunum, fyrirtækjum, einstaklingum og samtökum er veitt þjónusta
- Að stuðla að framgangi stöðlunar á Íslandi
- Að veita upplýsingar og þjónustu á sviðum sem tengjast stöðlum
- Að reka fagstaðlaráð

Í evrópsku regluverki sem tekið er upp héraendis er öryggi, heilsu- og neytendavernd tryggð, rafræn auðkenning og traustþjónusta fyrir rafræn viðskipti, öryggi fjarskiptaneta, sagt til um kröfur til faggildingar, vottunar, skoðana og prófana. Vísa skal til staðla og tækniforskrifta í útboðsgögnum við opinber innkaup, með þeim er sagt til um viðmið og kröfur endurnýjanlegs eldsneytis og kröfur um aðbúnað, hollustuhætti og öryggi sjómanna svo eitthvað sé nefnt. Staðlar eru því órjúfanlegur hluti af grunninnviðum ýmissa samfélagslega mikilvægra kerfa sem vísað er til í löggjöf. Án þeirra væru ekki fyrir hendi traustar reglur um frágang rafmagns, virkni og öryggi raftækja og ýmis viðmið um öryggi, umhverfis- og neytendavernd. Árlega eru 1600-2000 Evrópustaðlar staðfestir sem íslenskir, sem hluti af því regluverki sem innleitt er í gegnum EES samninginn.

Þess utan hafa tugir íslenskra staðla verið órjúfanlegur hluti af öðru regluverki héraendis skv. ákvörðun Alþingis og er vísað til þeirra í tugum íslenskra laga. Þrettán séríslensk stöðlunarskjöl voru gefin út á síðasta ári á sviði upplýsingtækni, mannvirkja, umhverfismála og rafmagnsöryggis. Hagaðilar úr atvinnulífinu stóðu straum af megninu af þeim kostnaði sem til féll og með þátttöku sinni í gerð þeirra.

Stærstur hluti starfsins er þjónusta, bundin í lög og þjónustusamning en nú sinna rúmlega fimm starfsmenn þeim hluta. Eitt stöðugildi er svo nýtt í starfsemi fagstaðlaráða sem þjónusta atvinnulífið og stjórnvöld vegna verkefna sem ekki eru hluti þjónustusamnings. Sú þjónusta er að fullu greidd af hagaðilum. Tæplega hálf stöðugildi er svo önnur þjónusta við ríkið, við staðlagerð og viðhald staðla sem eru hluti af því regluverki sem innleitt er frá ESB. Sú þjónusta er ekki hluti þjónustusamnings og þarf að fjármagnast sérstaklega.

Rekstur lögbundinna verkefna sem kostaður er með tekjum af þjónustusamningi og rekstur fagstaðlaráða sem kostuð eru af fyrirtækjum í atvinnulífinu eru samofin þannig að hvorugt getur verið til án hins. Sama fyrirkomulag er á rekstri staðlasamtaka um allan heim. Samvinna og samstarf atvinnulífsins og stjórnvalda á þessu sviði hefur hingað til skilað sér í traustum gögnum sem byggja á samansafnaðri þekkingu og sammæli um lausnir. Það fyrirkomulag er nú í hættu.

Í gegnum Staðlaráð Íslands hafa sérfræðingar í atvinnulífinu og fræðasamfélaginu aðgang að störfum tækninefnda þar sem þeir hafa raunverulegt tækifæri til að hafa áhrif á viðmið í sinni atvinnugrein og tryggja að tekið sé tillit til íslenskra viðskiptahagsmuna. Nú eru tugir íslenskra sérfræðinga starfandi í evrópskum og alþjóðlegum tækninefndum og fer fjölgandi. Hvergi hafa séríslenskir hagsmunir jafn greiða leið inn í regluverkið og í gegnum staðlastarf. Jafnvel þó alla jafna sé um valkvæð viðmið að ræða, eru þau ráðandi í hverri grein og oft rata þau viðmið inn í löggjöf, einkum í Evrópu.

Margstaðfest hefur verið með rannsóknnum að staðlanotkun bjargar mannlífum, auðveldar hlítu við lög og reglur, eykur hagkvæmni, bætir þjónustu og stuðlar að framleiðniaukningu. Virði hinna 30.000 íslensku staðla hleypur því á milljörðum og sumt af því virði verður ekki metið til fjár.

Atvinnulífið greiðir í raun að fullu fyrir rekstur Staðlaráðs, auk þess að leggja til meiri fjármuni, vinnu og sérfræðipækkingu en sem nemur tekjum af þjónustusamningi

Fram til ársins 2011 hafði Staðlaráð tryggt tekjur frá atvinnulífinu til að standa undir lögbundinni þjónustu vegna skuldbindinga skv. EES samningi en ráðið fékk 0,007 % af gjaldstofni tryggingagjalds skv. fyrra samkomulagi við atvinnulífið. Í desember 2011 rifti ríkið einhliða, og án samráðs eða tilkynningar, fyrra samkomulagi og hefur síðan ekki skilað nema litlum hluta þess fjármagns sem innheimt er af atvinnulífinu. Framlög hafa á þeim tíma sem liðinn er, hækkað um 25% í krónum talið (úr 56.000.000 í 70.000.000) en launavísitala um 214% (úr 401,3 í 857,5). Framlag ríkisins fer allt í launagreiðslur sérhæfðra starfsmanna sem hluti þeirra fer að ljúka sínum starfsferli án þess að unnt hafi verið að þjálfa upp fólk til að taka við verkefnum. Uppsafnaðir fjármunir sem ekki hefur verið skilað á þessu tíu ára tímabili nema nú 420 milljónum króna. Það hefur leitt til uppsagna, skipulagsbreytinga, útvistunar verkefna og verulegs samdráttar í þjónustu.

Sérstök ástæða er til að nefna að á vettvangi fagstaðlaraða, og að mestu fyrir sjálfsaflafé þeirra, hafa tugir séríslenskra stöðlunarverkefna verið unnin undanfarin ár, af sérfræðingum úr atvinnulífinu sem leggja til sérfræðipækkingu og vinnu án endurgjalds. Það framlag er a.m.k. jafnverðmætt fjárframlögum ríkisins. Atvinnulífið stendur því nú þegar straum af kostnaði við verkefnastjórn stöðlunarverkefna sem unnin eru utan þjónustusamnings og leggja til sérfræðipækkingu og vinnu við gerð þeirra. Á sama tíma heldur ríkið eftir stórum hluta þess framlags sem atvinnulífið hefur greitt til staðlastarfs með tryggingagjaldi til að tryggja samvirknina sem felst í því að reka þjónustu við ríkið og þjónustu við atvinnulífið samhliða.

Þá er ástæða til að nefna sérstaklega þá staðreynd að undanfarin tvö ár hefur Byggingarstaðlaráð, sem rekið er undir hatti Staðlaráðs fyrir eigið fé, unnið að endurskoðun íslenskra þjóðarviðauka við evrópska þolhönnunarstaðla. Staðlarnir, ásamt íslensku viðaukunum eru hluti af kröfum til þolhönnunar mannvirkja með tilvísun í Byggingarreglugerð og skv. skuldbindingum EES samningsins. Fram til þessa hefur fagráðuneyti mannvirkjamála (nú innviðaráðuneytið, áður félagsmálaráðuneytið) ekki talið sig bera ábyrgð á því að þessi hluti löggjafarinnar sé uppfærður. Þeirri vinnu verður því hætt enda ber enginn ábyrgð á því að löggjöfin verði til, nema innviðaráðuneytið eða eftir atvikum Alþingi. Um er að ræða kostnað sem fellur til við þátttöku í evrópski tækninefnd, þátttöku í norrænu samstarfi og verkefnastjórn vegna vinnu 20 sérfræðinga í þolhönnun. Kostnaðurinn sem um ræðir nemur u.þ.b. 1/6 hluta heildarkostnaðar við gerð löggjafarinnar og varðar eingöngu lögbundna verkefnastjórn Staðlaráðs.

Verulegar og langvarandi vanefndir af hálfu ríkisins á ýmum sviðum

Vanefndir ríkisins varða þó ekki eingöngu fjármögnun, heldur ýmis önnur atriði sem tengd eru stöðlun. Tilraunir til að fá hlutaðeigandi ráðherra til að bæta úr því hafa ekki skilað árangri.

- a. ríkið hefur haldið eftir 29-47% af umsömdu framlagi atvinnulífinn til staðlastarfs en Staðlaráð átti skv. samkomulagi ríkis og atvinnulífs 0,007% hlutdeild í gjaldstofni tryggingagjalds til ársins 2011 þegar því var rift einhliða
- b. aldrei hefur farið fram kostnaðarmat af hálfu ríkisins vegna lögbundinna verkefna þrátt fyrir lagaskyldu þar um og kostnaðarmat Staðlaráðs hefur verið virt að vettugi
- c. krónutöluhækkun skv. þjónustusamningi hefur á tíu árum hækkað úr 56.000.000 í 70.000.000 (25%). Á sama tíma hefur launavísitala hækkað um 214%, úr 401,3 í 857,5 eða níu sinnum meiri hækkun en framlögin. Óbreytt framlag dugar ekki fyrir nema hluta launa þeirra starfsmanna sem reka hin lögbundnu verkefni. Þá er rekstrarkostnaður allur ótalinn.
- d. ríkið hefur haldið eftir 420,6 milljónum frá 2011
- e. skortur á virkni samningsbundins úrræðis Staðlaráðs, um að fagráðuneyti staðlamála (áður atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið, nú menningar- og viðskiptaráðuneytið) skipi án tafar starfshóp vegna vanfjármögnunar sem skili úrlausn innan þriggja mánaða. Hópur sem skipaður var 2015 tók sér tvö og hálf ár í að skila niðurstöðum um að skipaður yrði nýr starfshópur sem þó var aldrei skipaður
- f. ríkið hefur ekki talið sér skylt að kosta verkefnastjórn við viðhald íslenska þjóðarviðauka við skyldubundna evrópska þolhönnunarstaðla en viðaukarnir segja til um séríslenskar kröfur til hönnunar m.a. vegna jarðskjálfta-, vind- og snjóálags
- g. kröfum 9. gr. laga um öryggi vöru og opinbert markaðseftirlit er ekki fylgt og upplýsingar um ca 4.000 staðla sem fylgja rúmlega 20 vörutílskipunum ESB sem innleiddar hafa verið hérlendis eru ekki birtar hér á landi eins og í öllum öðrum Evrópuríkjum. Mikilvægir hlutar löggjafarinnar eru því faldir fyrir þeim sem þá þurfa að nota
- h. skortur á fjármögnun ríkisstofnana sem fara með opinbert markaðseftirlit hefur leitt til þess að Staðlaráð hefur séð sig knúð til að afhenda þeim, án endurgjalds, staðla fyrir milljónir til að tryggja að þær hafi aðgang að kröfum, sem eftirlit þeirra byggir á. Slík staða er einsdæmi
- i. skortur á vilja til þátttöku í samstarfi til að setja sér opinbera stefnu á sviði staðlamála sem þó er mikilvægur hluti löggjafar sem gengur þvert á málaflokka og ráðuneyti
- j. 40 stjórnendur og sérfræðingar ríkisstofnana, hagsmunasamtaka og fyrirtækja hafa skorað á viðskiptaráðherra að tryggja fjármögnun staðlastarfs. Áskoruninni hefur ekki verið svarað.

Staðlaráð Íslands hefur lagt fram ítarleg minnisblöð, kostnaðarmat og rökstuðning fyrir kröfum sínum um aukið fjárframlag til að standa undir lögbundnum lágmarkskröfum, ítrekað, svo árum skiptir. Það hefur ekki skilað neinum árangri. **Svör ráðuneytisins nú felast í því að varpa ábyrgð á fjármögnun lögbundinna verkefna yfir á Alþingi.** Þessi umsögn er því áskorun um breytingar og liður í því að upplýsa kjörna fulltrúa á Alþingi um stöðu málaflokksins og þær afleiðingar sem vanefndir ríkisins hafa haft og munu hafa í för með sér.

Auknar kröfur til Staðlaráðs hafa kostað ráðið talsvert aukna vinnu og útlagðan kostnað, m.a. vegna innleiðingar á vottuðu gæðastjórnunarkerfi sem aðild að evrópsku staðlasamtökunum CEN og CENELEC krefst. Samtals er um að ræða kostnaðarauka upp á 30.000.000 kr. á þremur árum sem teknar hafa verið af öðrum lögbundnum verkefnum og þannig komið niður á getu til að veita ríkisstofnunum, stjórnslu og fyrirtækjum þá þjónustu sem þeim ber. Ekki hefur verið tekið tillit til þessa kostnaðarauka í fjárframlögum og viðskiptaráðherra vísar á Alþingi sem fer með fjárlagavald.

Á sama tíma hefur ánægja viðskiptavina og þátttakenda í staðlastarfi aukist, í mörgum tilvikum um tugi prósentna, einkum vegna aukins og einfaldara aðgengis að stöðlum. Þá rekur ráðið rafræn kerfi sem veita aðgang að tæplega 70.000 stöðlum og hafa stóraukið aðgengi að stöðlum fyrir háskóla og ríkisstofnanir, þeim að mestu að kostnaðarlausu. Staðlaráð Íslands hefur til þessa staðið við allar skuldbindingar sínar í þjónustusamningi við ríkið þrátt fyrir að starfsmönnum hafi fækkað um tæplega helming frá því þegar best lét. Það hefur tekist vegna velvildar og vinnusemi starfsmanna ráðsins sem

tekið hafa á sig aukin verkefni og meiri kröfur. Engar frekari greiðslur hafa komið fyrir það og engin yfirvinna hefur verið greidd hjá Staðlaráði undanfarin 10 ár.

Nú verður hins vegar ekki gengið lengra í samdrætti eða niðurskurði, né heldur auknum kröfum til starfsmanna. Fáí Staðlaráð ekki eðlilega fjármögnun þeirra verkefna sem ráðið innir af hendi í þjónustu við ríkið blasir við gjaldþrot.

Þetta er ekki ný staða

Því miður er þessi staða ekki ný saga, heldur orðin hluti af sögu Staðlaráðs.

Breytingum á fjárlagafrumvarpinu **2012** var mótmælt kröftuglega þegar þær komu fram án fyrirvara um miðjan desember 2011. Einkum var samráðsleysi gagnrýnt og einhliða ákvörðun ríkisins um að hverfa frá því fyrirkomulagi sem verið hafði um langt árabil sem tók mið af því að staðlastarf tæki sveiflur með atvinnulífinu. Sú umsögn breytti engu.

Á árinu **2015** var skipaður starfshópur um staðlamál, á grundvelli ákvæðis í þjónustusamningi þar sem ráðuneytinu er gert að skipa starfshóp til að vinna að lausn mála þegar fjárveitingar duga ekki til að sinna lögbundnum hlutverkum sínum. Starfshópurinn tók sér tvö og hálf ár til að funda 13 sinnum og skila skýrslu um mitt ár 2017 sem fól í sér þá niðurstöðu að ráðuneytið skipaði nýjan starfshóp sem ætlað var að leggja mat á hversu marga starfsmenn og hve mikið fjármagn þyrfti til að sinna verkefnum fyrir stjórnvöld. Ekkert hefur gerst í málinu síðan. Nefndin hin síðari var aldrei skipuð.

Umsögn Staðlaráðs um fjárlagafrumvarpið 2017 hafði að geyma áskorun til stjórnvalda um að standa við skuldbindingar vegna fjármögnunar ráðsins. Var þar bent á að til að koma starfseminni í lágmarkshorf þyrftu framlög Staðlaráðs að aukast úr 62 milljónum í 79. Sú umsögn breytti engu.

Viðræður við atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið árið **2019** skiluðu örlíttillí hækkun sem þó var dropi í hafið í ljósi aukinna kostnaðarsamra óumsemjanlegra krafna sem fram hafa komið en ekki verið tekið tillit til, s.s. innleiðing og vottun gæðstjórnunarkerfis sem rekið hefur verið í þrjú ár án greiðslu af hálfu ríkisins.

Á vormánuðum **2022** rituðu 40 stjórnendur og sérfræðingar fyrirtækja og ríkisstofnana undir áskorun til viðskiptaráðherra um að standa við skuldbindingar og skila því fjármagni sem ríkið innheimtir af fyrirtækjum í landinu. Þeirri áskorun hefur ráðherra ekki svarað.

Í samskiptum við menningar- og viðskiptaráðuneytið hefur komið fram sú skoðun að ráðuneytið telur sig ekki hafa fjárveitingar til Staðlaráðs á sínu forræði þar sem þær séu háð samþykktum Alþingis. Í ár finnst Staðlaráði enginn staður í fjárlagafrumvarpinu. Skv. upplýsingum úr ráðuneytinu er 70.000.000 kr. óbreytt framlag hluti af safnliðnum 16-190-121, Ýmis viðskipta- og bankamál. Engar vísbendingar eru raunar um að ráðherra hafi gert tillögu um nokkuð annað en það sem Alþingi hefur samþykkt.

Óstarfhæfi Staðlaráðs felur í sér brot á EES samningi auk þess sem viðskiptahagsmunir og neytendavernd er í stórhættu og tækifæri til að vanda sig og ná árangri við stafræna þróun, fjarskiptaöryggi og árangur í loftslagsmálum

Að óbreyttu verður rekstur Staðlaráðs keyrður í þrot. Engum varasjóðum er til að dreifa, tekjur duga ekki fyrir launum, hvað þá rekstarkostnaði, vinnuálag verður ekki aukið frekar á starfsmenn og atvinnulífið mun ekki greiða fyrir staðlastarf í þágu ríkisins tvisvar.

Óstarfhæfi ráðsins felur í sér brot á skuldbindingum ríkisins skv. EES samningi. Við því tekur enginn nýr aðili fyrir minna fé og þekking á málaflokknum er auk þess ekki til innan landsteinanna. Í því felst einnig að verði skyldubundnir staðlar ekki aðgengilegir hverfur stór hluti þeirrar löggjafar sem innleidd hefur verið og tryggir öryggi fólks, umhverfisvernd, heilsu- og neytendavernd. Í því felst einnig tap fyrir ríkið

sem hleypur á milljörðum árlega enda er sú þekking sem felst í aðgengi að slíkri auðlind ekki til héraendis, hvað þá með svo greiðum farvegi.

Óstarfhæfi Staðlaráðs gerir það að verkum að löggjafinn hefur ekki lengur aðgang að óháðum vettvangi sérfræðinga sem sammælast um tæknilegar útfærslur krafna og formleg viðmið, skyldubundin eða valkvæð, við að leysa flóknar áskoranir í íslensku samfélagi. Vettvangi þar sem sérfræðingar krefjast ekki endurgjalds fyrir vinnu sína. Í því felst tap fyrir ríkið sem hleypur a.m.k. á milljónatugum árlega.

Óstarfhæfi Staðlaráðs felur í sér að ekki verði þýddir mikilvægir staðlar eins og um gæðastjórnunarkerfi, stjórnun upplýsingaöryggis, eignastjórnun, leiðbeiningar um samfélagsábyrgð eða áhættustjórnun. Þær þýðingar eru eingöngu á verksviði Staðlaráðs sem á aðild að alþjóðlegum staðlasamtökum eins og ISO og fer þ.a.l. með umboð til að þýða þá. Í því felast verulegar vanefndir af hálfu ríkisins enda munu hagaðilar ekki hafa aðgang að þeim vettvangi sem þeir þurfa til að ráðast í þýðingar, jafnvel þó þeir kosti þýðingarnar að öllu leyti sjálfir.

Óstarfhæfi Staðlaráðs leiðir til þess að staðlar, og þar með hluti löggjafar, verður ekki aðgengilegur, né upplýsingar, fræðsla eða ráðgjöf um staðla. Sú þekking er hvergi til í stjórnkerfinu. Í því felast verulegar vanefndir ríkisins við íslenskt atvinnulíf, stjórnsýsluna og íslenskan almenning enda um að ræða verulegan og órjúfanlegan þátt löggjafarinnar.

Áskorun til fjárlaganefndar Alþingis

Ætli íslenska ríkið að standa við skuldbindingar skv. EES samningi og skuldbindingar sínar um fjármögnun staðlastarfs í landinu þarf verulegan viðsnúning og viðhorfsbreytingu til þeirra grunninnviða sem staðlar mynda í íslensku samfélagi.

Nýjasta kostnaðarmat Staðlaráðs sem byggir á óbreyttu þjónustustigi og rauntölum úr bókhaldskerfi ráðsins sýnir að rúmlega 30 milljónir vantar upp á loforð um óbreytt 70 milljón króna framlag til að komast hjá lokun eða verulegum vanefndum á skuldbindingum. Engir varasjóðir eru til, til að mæta þeirri áskorun. Sé ætlunin að leysa uppsafnaðan vanda vegna vanfjármögnunar undanfarinna 11 ára, s.s. nýliðunar, nauðsynlegt samstarf, kynningu og fræðslu þarf hins vegar að tvöfalda núverandi framlag. Staðlar eru nefnilega ekkert eyland heldur órjúfanlegur þáttur í fjölbreyttri starfsemi ríkisins, fyrirtækja, hagsmunasamtaka og neytenda. Þeir eru hluti af grunninnviðum þess lands sem m.a. tryggja óheft aðgengi að innri markaði ESB og viðskiptasamningum um allan heim. Þeir verða heldur ekki til úr engu og vandi Staðlaráðs hverfur ekki þó menn loki augunum stundarkorn. Við blasir gjaldþrot vegna þess að ríkið skilar ekki fjármunum sem atvinnulífið hefur þegar greitt til staðlastarf. Í því felst hnignun, stöðnun og einangrun í íslensku atvinnulífi og nýsköpun og neytendalöggjöf verður lögð í rúst.

Fram hefur komið að viðskiptaráðherra vísar til ákvörðunar þingsins um fjárframlög til Staðlaráðs. Af þeim sökum skorar ráðið nú á fulltrúa fjárlaganefndar Alþingis að tvöfalda núverandi framlög til Staðlaráðs þannig að þau endurspegli skuldbindingar ríkisins skv. EES samningi og áður nefnt samkomulag við atvinnulífið um að Staðlaráð Íslands njóti 0,007% af gjaldstofni tryggingagjalds, til að standa straum af kostnaði við rekstur þess samfélagslega og lagalega mikilvæga vettvangs sem Staðlaráð er. Ástæða er til að fara fram á að samhliða þeirri ákvörðun verði Staðlaráði Íslands aftur komið inn á fjárlög með sérstökum fjárlagalið en fela framlagið ekki í safnlið sem nú ber heitið 16-190-121, Ýmis viðskipta- og bankamál.

Helga Sigrún Harðardóttir, framkvæmdastjóri Staðlaráðs Íslands